

Drotáři v Plzni: Slováci na práci v průmyslové zóně

Ida Kaiserová

V horkém květnovém dopoledni hostí teprve před rokem založená farnost Bory biskupa a oslavy desátého výročí vzniku plzeňské diecéze. Zdejší římskokatolický kostel sv. Jana Nepomuckého je farním kostelem plzeňských Slováků, z nichž většina přišla v uplynulých deseti letech za prací do nových průmyslových provozů na nedalekých Borských polích.

Dany a Lýdia se poznali v Liberci, ona je od Trenčína, on z východního Slovenska. Práci na Borech našli na inzerát přes pracovní agenturu z Bardejova; v roce 2002 s ní podepsali smlouvu a vyrazili za výdělkem na západ. Zaměstnání, které zde na Danyho a Lýdii čekalo, vzdáleně připomínalo řemeslo, se kterým putovaly na západ tisíce slovenských mužů v 19. století. Stejně jako tehdy oni se Dany a Lýdia zabývají převážně dráty – svazky autokabelů, které se, později v Německu, stanou součástí některého vozu BMW řady 5 nebo řady 7. Pracují na lince osm, někdy dvanáct, někdy šestnáct hodin denně, pět nebo šest dnů v týdnu. Už šest let.

Když jsem Danymu řekla, že firma, kde pracuje, dostala ocenění v soutěži o nejlepšího zaměstnavatele roku 2006 v západočeském regionu, jen si povzdychl. Během našeho rozhovoru se mne pro jistotu přeptal, jestli si z něj nedělám legraci.

Mana zahraničních investorů

Masivní přítomnost zahraničních společností, které zaměstnávají lidi na nízké kvalifikovaných pozicích, je v Čechách spojena s aktivitami agentury CzechInvest. Státní příspěvková organizace CzechInvest, založená v roce 1992, zprostředkovává tzv. investiční pobídky ve formě daňových úlev, hmotných podpor na školení, rekvalifikací a tvorby nových pracovních míst či převádění pozemků za zvýhodněných cen. V industriální zóně Borská pole působí nejméně osm firem, kterým CzechInvest sjednal investiční pobídky.

Pro agenturu je zvýšení podílu zahraničního kapitálu v české ekonomice jednoznačným úspěchem. Vznikají pracovní příležitosti, oživení ekonomiky se projevuje v dalších navazujících výrobcích a službách. Ekonomika roste a stoupá HDP. Ne všichni ale na těchto změnách profitují. Právníci Jiří Nezhyba a Pavel Franc z nevládní organizace Ekologický právní servis shrnuli své zkušenosti ze sporů ve studii nazvané *Zahraniční investice a agentura CzechInvest jako faktory destabilizující demokratický právní stát*. Vyplývá z ní, že CzechInvest vytváří neprůhledné prostředí osobních a institucionálních vazeb mezi investory, právními a poradenskými společnostmi, státními úředníky a lokálními samosprávami. Svými aktivitami tlačí na oslabování kontrolních funkcí veřejné správy, například při povinném posuzování vlivů investic. Nezhyba a Franc také prokázali, že v řadě případů byly na úrovni lokálních samospráv s investory uzavřeny smlouvy obsahující závazky o odstraňování

překážek, které by investici mohly ze zákonných důvodů stát v cestě. Jaké je jejich přesné znění?

„Smlouvy tohoto typu jsou neveřejnými dokumenty, jejichž případné zveřejnění podléhá i souhlasu druhé strany,“ odpovídá 1. náměstkyně primátora Plzně Jarmila Krejsová na dotaz, zda byla uzavřena a je k nahlédnutí smlouva o součinnosti mezi městem a společnostmi, které získaly v Plzeňském kraji investiční pobídky. Tímto způsobem úřad utajuje i smlouvu s prvním a nejvýznamnějším investorem, který v rámci investičních pobídek do Městského industriálního parku Borská pole vstoupil, tedy se společností Panasonic AVC Network Czech.

Podle podkladů, které si nechalo město vypracovat, je na Borských polích na ploše 100 ha soustředěno zhruba 44 investorů, kteří do konce letošního roku vytvoří 15 000 pracovních míst. Z velké části jde o nekvalifikované pozice, na které nastupují zahraniční pracovníci. Na jejich stále se zvyšujícím počtu má, podle téhož zdroje, největší podíl právě firma Panasonic. Společnost vyrábějící plazmové televizory získala postupně celou řadu úlev. Ty první ještě pod názvem Matsushita Television Central Europe ve formě grantů na rekvalifikace nových zaměstnanců. Pod názvem Panasonic jí pak v letech 2005 až 2015 bude umožněno odečíst si z daní částku až 530,84 milionů korun. O úlevách a podmínkách pracovníků se však firma zdráhá hovořit. Zdeněk Netřebský, personální ředitel plzeňského Panasoniku, si nejprve ode mne vyžádal okruh otázek. Po jejich zaslání se již neozval. Během 43 dní jsem postupně oslovila šest dalších zástupců firmy, kterým jsem napsala okolo dvou desítek mailů. Z jejich odpovědí mimoděk vyplynulo, že leader našeho elektrotechnického průmyslu, který v regionu podle svých vlastních údajů vytváří přes pět tisíc pracovních míst v navazujících výrobcích, nemá pracovníka způsobilého o problému zaměstnanosti mluvit s veřejností. V oficiálním vyjádření, které jsem nakonec z firmy Panasonic získala, stojí, že počet cizinců zaměstnaných ve firmě odpovídá zhruba polovině všech pracovníků (město uvádí ve své studii, že Panasonic zaměstnává přibližně 5000 lidí) a mění se každý měsíc. Kolik z nich pracuje přes agenturní kontrakty, firma odmítla zveřejnit.

Nemáme data

Vyčíslení reálných ekonomických a dalších dopadů investičních pobídek na plzeňský region nemá město Plzeň ani agentura CzechInvest k dispozici. Studie vypracovaná městem, která se problému částečně dotýká, uvádí dva klíčové faktory, jež je třeba pro analýzu reálných dopadů sledovat. Jde především o daňový přínos podniků. Od roku 2000, kdy dochází k postupnému zaplňování průmyslové zóny, se výrazně prohlubuje tzv. záporná bilance DPH (pokud mají vstupy použitých surovin vyšší DPH než výstupy, tedy výrobky vzniklé v daném provozu, finanční úřad rozdíl firmě dorovná). V roce 2004 se záporná bilance DPH přiblížila k částce 2 miliard korun. Tu český stát prostřednictvím finančního úřadu vyplatil. Zbývajícím faktorem, který je k posouzení dopadů investičních pobídek třeba sledovat, je zaměstnanost – mantra, kterou opakují investoři, město a také agentura CzechInvest.

Mluvčí CzechInvestu Lucie Králová tvrdí: „Celá průmyslová zóna měla na zaměstnanost v regionu ohromný vliv. Podařilo se v ní vytvořit živou industriální lokalitu, která dokázala nalákat řadu nových moderních investorů. Díky tomu se Plzeň úspěšně povedlo plynule a nenásilně vyrovnat ztracená pracovní místa způsobená propouštěním v tradičních podnicích regionu, tedy především ve Škodě Plzeň.“ Ovšem tvrzení, že na Borských polích našli práci lidé propuštění v první polovině devadesátých let ze Škodovky, v podstatě nelze prokázat. Osudy propuštěných škodováků Úřad práce nesleduje, město ani jiný subjekt si podobně

zaměřenou analýzu nezadal. Zato s počtem nově vytvořených pracovních míst prokazatelně přibývají zahraniční dělníci. Podle údajů internetového serveru regionplzen.cz ze dne 11. června 2008 jich je úředně přihlášeno 18 000, zhruba stejný počet zde podle odhadů pobývá nelegálně.

Odbřemenit a flexibilizovat!

S dovozem pracovní síly pomáhají pracovní agentury. „Našeho obchodního partnera odbřemeníme od pracovně právních náležitostí (uzavření pracovní smlouvy, ukončení pracovně právního poměru), mzdové a odvodové agendy,“ slibuje na svých webových stránkách slovenská agentura Edymax. Úspěšná agentura z cizince udělá legálně zaměstnaného, plně flexibilizovaného pracovníka, zaměstnavatele odbřemení od závazků, ke kterým ho zavazují zákony. Za to si strhne jen pár desítek procent z výdělku migranta.

Marika je od Žiliny, v Plzni pracuje již šestým rokem. Paní Balonová, pro jejíž agenturu dva roky pracovala, jí dala smlouvu na minimální mzdu, tehdy to bylo něco kolem šesti tisíc. Výplatu na ruku však dostávala Marika asi o pět tisíc vyšší. Odpovídala počtu skutečně odpracovaných hodin. Částka na sociální a zdravotní pojištění byla stanovena podle výše oficiální, tedy minimální mzdy. Její zaměstnavatelka jí platila také místo na ubytovně, v lese nedaleko Nýran, kam chodila Marika vyrábět baterie do mobilů.

Lýdia a Dany brali od své agentury 60 Kč na hodinu. Pokud si nespočítali přesně, kolik hodin odpracovali, agenturní zaměstnanec – jenž jednou za měsíc přišel vyplácet peníze na ruku a bez výplatní pásky – jim dal méně. Jejich pracovní agentura jim platila bydlení na ubytovně ve Stříbře, ze které utekli po třech týdnech. Skříň tam neměly police, postele neměly nohy. Pokud by byli nemocní, zaměstnavatel by jim, podobně jako Marice, přestal poskytovat ubytování tzv. zadarmo a požadoval by po nich nájem.

Dnes již jsou všichni kmenovými zaměstnanci své firmy. Od agentur kvůli nevýhodným podmínkám před několika lety odešli. Danyho a Lýdiu agentura přemlouvala a přechodně jim dokonce zvedla mzdu z šedesáti na pětadesát korun za hodinu. Nakonec stejně odešli. Jako kmenoví zaměstnanci pracují již čtvrtým rokem, přesto nemají pracovní smlouvu na dobu neurčitou. Marika musela zaplatit své agentuře 1500 korun jako sankci dohodnutou mezi agenturou a její výrobní firmou v případě tzv. přetažení zaměstnance.

Zvláštní výklad práva

Soňa, která pochází ze západního Slovenska, také pracuje s dráty, již šest let. Pokud neudělá při výrobě více než čtyři chyby, získá příplatek za kvalitu, pokud nebude mít ani jednu absenci, získá příplatek za docházku. Pokud chybu navíc udělá, strhne jí zaměstnavatel nejenom příplatek za kvalitu, ale i za docházku. Stejně tak, bude-li den nemocná, přijde nejenom o příplatek za docházku, ale i za kvalitu. Celkem to může být 625 korun každý týden.

Podobným „výstřelkem“ v pracovním právu je také flexikonto, které zaměstnavatel Lýdie, Danyho, Soni a Mariky zavedl po kolektivním vyjednávání začátkem tohoto roku. „Najhorší sú ti, ti... odborári,“ řekl mi Dany, když začal líčit specifický způsob, jakým se od ledna ve firmě zachází s jeho přesčasovými hodinami. Každý zaměstnanec v jeho postavení je povinen se připravit na situaci poklesu dodávek tím, že si své přesčasové hodiny uschová na tzv. flexikontě až do výše pěti odpracovaných dnů. Pokud dojde k výpadku dodávek,

způsobenému třeba tím, že se v Německu zastaví navazující výroba z důvodu státního svátku, může zůstat doma. Práce mu nebude přidělována a náhrada jeho mzdy bude proplacena z konta, na které si p řeschasy schovával. Strategií jeho firmy je heslo Just in time, neboli snižování nákladů spojených s držením zásob. Firma namontuje pouze dráty k automobilu, který již má kupce. Výrobky, které Dany v přesčasech vyrobil, tak jeho chleboďárce už dávno prodal. Jenom se jaksí zapomněl rozdělit s ním o svůj zisk. Naopak rád se s ním rozdělí o obchodní rizika. Smysl opatření vysvětluje paní Jindrová, vedoucí odborové organizace ve firmě: „Flexikonto je neoficiální způsob, jakým jsme chtěli jako odboráři zabránit v našem podniku zavedení tzv. pracovních kont, to by nepravidelnost provozu dopadala na naše zaměstnance daleko více.“ Tento „způsob“ je však na hranici legality – zákoník práce umožňuje zadržování napracovaného přesčasu nejvýše po tři měsíce, Marice ovšem přesčasy od začátku roku zatím nikdo nezaplátil.

Vedlejší efekty

V březnu letošního roku byla při Magistrátu města Plzně ustavena interdisciplinární pracovní skupina, složená ze zástupců státních i nestátních organizací zaměřených na cizineckou problematiku. Skupina má řešit problémy, které s příchodem zahraničních pracovníků vznikají. Je jich nemálo.

Živá průmyslová zóna představuje z urbanistického hlediska devalvovaný prostor. Charakterizuje jej utilitárně pojatá architektura výrobních hal, do čtverců rozvržená silniční síť bez adekvátních cest pro pěší. Během bouřlivého období rozprodávání pozemků a stavby závodů v letech 1996–2006 vypadla z původního Územního plánu města nejenom železniční vlečka, ale také tramvajová trať. Veřejná doprava z centrálního města směrem na Borská pole, kde sídlí Západočeská univerzita a nákupní zóna, je chronicky přetížena a tlačí na posilování automobilové dopravy přes město. Občanské sdružení Společnost za veřejnou dopravu na svých internetových stránkách konstatuje, že stav dopravní infrastruktury industriální zóny poukazuje na neschopnost koncepčních útvarů města vidět do budoucnosti. Předseda Okresní hospodářské komory Miloslav Zeman k tomu dodává, že podobně nekonceptní je také politika státu, který pracovní migraci podporuje, aniž by se snažil udržet pod kontrolou její doposud živelný průběh.

Podle informací, které zveřejnil internetový server regionplzen.cz, přichází město Plzeň na neodváděných poplatcích za ubytování, sběr odpadu, hromadnou dopravu, úklid ulic a podíl na dani z příjmu nelegálně pobývajících cizinců až o desítky milionů korun ročně. Vedle investičního pobízení státu tak podnikání zahraničních investorů sponzorují i obecní rozpočty. Charakter sociálních problémů, kterým bude Plzeň čelit, však nelze omezit na nezaplacené účty za úklid odpadků. Významným důsledkem pracovní migrace je také zvyšující se napětí, před kterým varoval Roman Černík, člen plzeňské Strany zelených, v rozhovoru pro místní MF Dnes: „Oni nebudou vědět, jaké hodnoty uznáváme a jaké chceme, aby uznávali i oni. A my nebudeme vědět, kde jsou problémová místa jejich kulturního zázemí. Nevíme, kdy je urážíme a kdy ne. Přitom je zapotřebí neustálý dialog. Jinak to může skončit recepty 20. století – jako je ghetto nebo genocida.“ Nejde přitom jen o dlouhodobé výhledy, první konflikty už tu jsou. „Problém přítomnosti velkého množství zahraničních dělníků vyplul na povrch v roce 2007, tehdy se prudce zvýšila kriminalita a věcí se začal zabývat radní pro bezpečnost. Do té doby to nikoho nezajímalo,“ uvádí úřednice plzeňského magistrátu Petra Klérová.

Soňa, Danyho, Lýdii i Mariku před podobnými konflikty s českým prostředím chrání jejich kulturní blízkost a vyrovnávání našich národních ekonomik. Marika i Soňa v Plzni bydlí v běžných bytech, mají tady kamarády, uvažují o hypotéce. Dany a Lýdia plánují za půl roku svatbu, ale ta už má být doma, na Slovensku. Jejich pracovní sílu nahradí ti lacinější. Především z Asie.

Autorka je socioložka.

Článek vznikl v rámci projektu "Czech Made?" Multikulturálního centra Praha za podpory Evropské komise.